

AFET YÖNETİMİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ROLÜ VE ÖNEMİ

Teknolojinin hızla değiştiği bir çağda yaşıyoruz. Başta iletişim alanı olmak üzere birçok alanda yaşanan teknolojik ilerlemeler insanların hayatını kolaylaştırır da, ne zaman nerede ne şekilde ortaya çıkacağı bilinmeyen doğal afetler karşısında insanoğlunun yetersizliği halen devam etmektedir. Diğer yandan ihmal, dikkatsizlik, kaza ve sabotaj gibi nedenlerle ortaya çıkan insan kaynaklı afetlerin de son dönemde arttığı gözlenmektedir. Geline bu nokta, afetlerin farklı boyutlarıyla yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmış ve afetleri afet öncesi, afet anı, afet sonrası olarak bütüncül bir bakış açısıyla okumayı hedefleyen “afet yönetimi” kavramı ortaya çıkmıştır. Gerek ülkemizde gerekse dünyada yaşanan afetlerden çıkarılan dersler, konu üzerinde yapılan çalışmalar, afetlerle mücadeleyi daha geniş bir şekilde ele almayı zorunlu kılmıştır. “Kriz yönetimi” kavramı yerini “afet yönetimine” terk ederken, geliştirilen bu yeni bakış açısında öncelik “risk yönetimine” verilmiştir. “Afetler oluşmadan önce tedbir alma faaliyetlerini içeren risk azaltma ve hazırlıklı olma çalışmaları, afet yönetimi uygulamalarının en temel bileşeni haline gelmiştir” (1).

Tarihsel süreç içinde değerlendirildiğinde, yazılı ilk metinlerden günümüze insanlık tarihinin afetlerle dolu olduğu görülür. Bununla birlikte meydana gelen bu afetlerin sonuçları, afete uğrayan toplumların bu afetlerden çıkardığı derslerden ve aldıkları tedbirlerden dolayı farklılık göstermektedir. “Örneğin 7,4 büyüklüğünde meydana gelen 17 Ağustos 1999 depreminde ülkemizde 16.000 kişi hayatını kaybederken, 2003 yılında Japonya’da meydana gelen 7,6 ve 8,0 büyüklüklerindeki iki depremde sadece birkaç kişi hayatını kaybetmiştir (2).”

Bütün bunlarla birlikte ortaya çıkan yeni politikalardan biri de afetlere karşı devletin ilgili kurum ve kuruluşları gerekli hazırlıkları yaparken, bu hazırlıklara tüm yurttaşları da dâhil etmektir. Dünyanın hiçbir ülkesinde sağlık, itfaiye, arama kurtarma ekipleri gibi birimlerin, olası büyük bir afet ve acil durumda tüm bireylere anında ulaşması mümkün değildir. Dolayısıyla afetin ilk zamanlarında bireyleri hayatta tutacak olan, afete karşı hazır bulunuşlukları olacaktır. Afetlerin önlenmesi mümkün değilse de afetten önce gerekli eğitimi alarak riskleri en aza indirmiş, afet anında doğru davranışları sergileyen ve afetten sonra iyileştirme çalışmalarına katkı sağlayabilen organize bir toplumda can ve mal kaybı en aza inecektir.

Birçok alanda olduğu bu alanda da devletin toplumun tüm katmanlarına aynı etkide ulaşması beklenemez. Bu noktada görev “toplumsal sorunlara çözüm bulma ve kamusal tartışma alanı” olarak da nitelendirilebilen sivil toplum kuruluşlarına (STK) düşmektedir. “Genel olarak bakıldığında, kamu erki ve kâr amacı güden özel kuruluşlardan sonra “üçüncü sektör” olarak da adlandırılan sivil toplum kuruluşları (STK), bürokrasiden uzak elastik yapılarıyla, afetlerin farklı evreleriyle ilgili edindikleri uzmanlıklarla, yerel teşkilatlanmalarla, talep edilen hizmeti maddi karşılık gözetmeden sunmalarıyla ve kendilerini sürekli geliştirme potansiyelleriyle, afet yönetiminde vazgeçilemeyecek bir konuma gelmişlerdir” (3).

Türkiye’de yaşanan yakın tarihli afetler bazı yapısal değişiklikler ve yasal düzenlemeler gerçekleştirilerek kriz yönetimi ağırlıklı afet yönetimi anlayışından risk yönetimi ağırlıklı afet yönetimi yaklaşımına geçilmesine neden olmuştur. Kriz yönetimi yaklaşımına kıyasla daha kapsamlı ve paylaşımcı bir yapı öngören risk yönetimi afet yaklaşımı, afet öncesi aşamada mevcut tehlikelerin kavranması, bu tehlikelerden doğacak zararların azaltılması ve afete duyarlı

toplumun inşası konularında sorumluluğu yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları paylaşarak farklı birimlerle ortaklaşa hareket etmeyi amaç edinmektedir. Bu noktada, STK'ların afet yönetimine aktif katılımı esas teşkil etmektedir.

1985 yılında Japonya ve Meksika da yaşanan depremlerde arama kurtarma ve iyileştirme çalışmalarına sivillerin gönüllü katkıları, bu ülkelere dışardan gelen diğer ülkelerin arama kurtarma birimlerinin dikkatini çekmiştir. Özellikle Kobe – Japonya da birbiriyle sıkı sıkıya kenetlenmiş homojen bir toplumun, sağlam komşuluk ilişkileri içinde mahalle ölçeğinde yangın söndürme, hafif arama kurtarma, ilk yardım ve kitlesel tahliye konusunda eğitilmiş ve organize halde hazır bulunuşluklarının can ve mal kaybını asgari seviyeye çektiği görülmüştür.

Afet ve acil durumlara karşı ülkemizde STK'ların önemi ve gelişimi 1999 depremlerinden sonra ortaya çıkmıştır. Söz konusu büyük afetler sonrasında yaşanan boşluk ve belirsizlik ortamı STK'nın refleksi ile doldurulmuştur. Yaşanan bu acı tecrübe STK'ların bu alanda ki çalışmalarıyla bir yandan kamu yükümlülüklerinin azaltılmasına katkı sağlarken, diğer yandan da afet ve acil durumlara karşı farkındalığın artması ve gerekli hazırlığın yapılması ile afete hazır bir toplumun oluşması noktasında ki önemlerini ortaya koymuştur. 5902 sayılı kanun esasınca hazırlanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), Afet Yönetimi konusunda temel stratejik belgedir. Söz konusu belgede yer alan “Hizmet grubu” planlarında görevlendirilen çözüm ortağı AFAD, ilgili bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, yerel yönetim birimleri, özel sektör ve STK'ları sorumlu tutmaktadır.

Bu çerçevede ‘AFAD Afet ve Acil Durumlara İlişkin Hizmet Standartları ve Akreditasyon Esaslarının Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik’ hazırlandı. İçişleri Bakanlığınca hazırlanan bu yönetmelik, Türkiye Afet Müdahale Planı'na göre afet ve acil durumlarda sunulacak hizmet alanlarında faaliyet göstermek isteyen sivil toplum kuruluşları, özel kuruluşlar ve AFAD gönüllüsü kişilerin akredite edilmesi, akredite edilenlerle çalışma grupları arasında koordinasyonun sağlanması, sunulacak hizmetin standartlarının belirlenmesi, kalitesinin artırılması ve kalitenin sürekliliğinin korunması için uygulanacak akreditasyonun usul ve esaslarını belirliyor. Bu yönetmelik kapsamında AFAD Akreditasyon Sistemi içerisinde yer alacak olan STK'lar Türkiye Afet Müdahale Planına dahil olacak ve görev, eğitim ve tatbikat gibi faaliyetlerde etkin olacaklar.

Hakkı BASMACI- Sedat ERASLAN

SİSAD Yönetim Kurulu Üyesi

- (1) Ersoy, M. (2011). İlk 72 Saat. İstanbul: AFAD Yayınları.
- (2) Demirci, A. ve Karakuyu, M, 2004, Afet Yönetiminde Coğrafi Bilgi Teknolojilerinin Rolü. Doğu Coğrafya Dergisi 9(12), 67-101.
- (3) Kaya, M. (2016). Afet Yönetiminde Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü ve Önemi, Gönül Kültür ve Medeniyet Dergisi, Sayı 55